

STATISTIEK IN HET RECHTENCURRICULUM: NUT EN NOODZAAK

Helen Pluut, Jessie Pool, Niek Strohmaier & Gitta Veldt*

* De auteurs zijn werkzaam bij de Leiden Law School en aldaar betrokken bij het project Empirical Legal Studies. Dr. H. Pluut is universitair hoofddocent organisatiepsychologie, J.M.W. Pool, LL.M. BSc, is promovenda ondernemings- en insolventierecht, dr. N. Strohmaier is universitair docent rechtspsychologie en dr. G.M. Veldt is universitair docent civiel recht.

- 1 Zie bijvoorbeeld A. Dorresteyn, 'Rechtenopleiding en advocatenkantoor: Samenwerken?', AA 2019, afl. 3, p. 248-251 (AA20190248); M. Bovens, *Samen sterker: Beeld van het SSH-domein*, NWO 2018 www.sectorplan-ssh.nl.
- 2 Die oproep werd gedaan door M. Snoep e.a., 'Opleiding jurist moet breder', NRC Handelsblad 17 maart 2014. Zie verder E. Mak, *The T-shaped lawyer and beyond: Rethinking legal professionalism and legal education for contemporary societies* (oratie Utrecht), Den Haag: Eleven International Publishing 2017; M.J.A.M. Ahsmann e.a., *Herijking van de juridische opleidingen* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging 2018-1), Deventer: Wolters Kluwer 2018; B. van Klink, B. de Vries & T. Bleeker, 'Recht in context: Naar een bredere academische vorming van juristen', NJB 2017, afl. 14, p. 772-832; J.B. Spath, 'Iedereen T-vormig?', NTBR 2017, afl. 10, p. 41-44.
- 3 C. Bijleveld, A. Akkermans, M. Malsch, B. Marseille & M. Smit (red.), *Nederlandse encyclopedie Empirical Legal Studies*, Den Haag: Boom juridisch 2020. Voor internationale publicaties, zie bijvoorbeeld T. Eisenberg, 'The origins, nature, and promise of empirical legal studies and a response to concerns', *University of Illinois Law Review* 2011, afl. 5, p. 1713; M. Heise, 'The

Gegeven discussies over de *T-shaped lawyer* en de aandacht voor Empirical Legal Studies, pleiten wij in deze bijdrage voor versterking van het empirische profiel van rechtenstudenten met basiskennis van statistiek. Enerzijds om de aannames waar het recht op berust te kunnen toetsen en de uitwerking van het recht beter te begrijpen. Anderzijds vanwege het belang van data voor de rechtspraktijk.

1 Inleiding

Het rechtencurriculum is van oudsher gericht op het opdoen van juridische kennis en het oplossen van juridische problemen. Waar het traditionele juridische onderwijs veelal de nadruk legt op het verschaffen van positiefrechtelijke kennis, wordt vanuit de arbeidsmarkt en de samenleving meer de nadruk gelegd op praktijkvaardigheden. Van afgestudeerde juristen wordt verwacht dat zij hun opgedane kennis kunnen toepassen, zowel in de rechtspraktijk als in het juridisch onderzoek. In het rechtencurriculum wordt doorgaans veel geoefend met het toepassen van het positieve recht op casus, maar er wordt beperkt aandacht besteed aan voor de rechtspraktijk relevante vaardigheden.¹ In die context wordt gepleit voor breder opgeleide juristen. Alom vindt discussie plaats over de eisen die aan het rechtencurriculum moeten worden gesteld en de noodzaak van de zogenaamde *T-shaped lawyer*, waar de advocatuur oproep tot heeft gedaan.² De *T-shaped* jurist combineert diepgaande kennis van het positieve recht (de staander van de T) met brede kennis van andere disciplines en academische vaardigheden (de ligger van de T). Deze veelzijdigheid kan een jurist in staat stellen om kennis te vertalen naar implicaties voor het recht en de rechtspraktijk.

Het aanleren van empirisch-juridische vaardigheden tijdens de juridische opleiding kan een belangrijk handvat zijn voor het maken van deze

vertaalslag en zo bijdragen aan het klaarstellen van rechtenstudenten voor de toekomstige arbeidsmarkt. In deze bijdrage pleiten wij voor versterking van het empirische profiel van rechtenstudenten. Wij kijken daarbij specifiek naar het belang van empirisch-analytische vaardigheden en de rol van statistische kennis. Statistiek is de *toolbox* waar kwantitatief empirisch onderzoek op steunt. Hieronder valt zowel beschrijvende statistiek (beschrijving van empirische gegevens) als de meer geavanceerde inferentiële statistiek (toetsing van hypothesen en verklaring van uitkomsten).

Statistiek is de *toolbox* waar kwantitatief empirisch onderzoek op steunt

In het hieropvolgende wordt eerst kort de huidige stand van zaken in het rechtencurriculum besproken (§ 2). Daarna gaan wij in § 3 in op het nut en belang van statistische kennis voor zowel de juridische studenten van nu als de praktijkjuristen en rechters van de toekomst. Wij bespreken vervolgens in § 4 de pluriformiteit aan rechtenfaculteiten als basis voor een verrijking van het juridisch onderwijs en in § 5 doen wij voorstellen voor de inbedding van empirisch onderwijs in de juridische opleiding, waarna we in § 6 afronden met enkele afsluitende opmerkingen.

2 De status quo

Onze focus op statistiek is mede ingegeven door de aandacht die er is voor Empirical Legal Studies.³ In ons land is die aandacht recentelijk gevoed door het Sectorplan Rechtsgeleerdheid, dat aan het einde van 2018 verscheen en waarvoor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap middelen beschikbaar stelde om wetenschappelijk onderzoek binnen rechtsgeleerdheid te versterken.⁴ Een van de speerpunten in dit sectorplan is Empirical Legal Studies (ELS). Dat staat voor een stroming in het rechtswetenschappelijk onderzoek waarin empirisch-juridisch onderzoek (kwalitatief en kwantitatief) wordt gedaan naar primair (a) de assumpties die aan het recht ten grondslag liggen, (b) de wijze waarop het recht wordt toegepast, en (c) de effecten van het juridisch systeem en het recht in de samenleving.⁵ Het belang van empirisch-juridisch onderzoek wordt door menigen onderschreven en er is dan ook veel aandacht voor de ontwikkelingen die het onderwijs in empirisch-juridische vaardigheden aan de Nederlandse rechtenfaculteiten doormaakt.⁶

Het is in dit stadium belangrijk om stil te staan bij wat onder empirisch-juridisch onderwijs verstaan kan worden. ELS als empirisch-juridisch onderzoek laat zich kenmerken door vragen over het recht die middels empirische gegevens antwoorden opleveren die juridisch relevant zijn.⁷ ELS als empirisch-juridisch onderwijs richt zich op vakken die aandacht hebben voor empirische methoden met betrekking tot rechtswetenschappelijke vraagstukken.⁸ Onlangs is door onderzoekers van de Universiteit Leiden en de Universiteit Utrecht een rondgang gemaakt langs de rechtenfaculteiten in Nederland. Het hieruit voortkomende rapport beslaat empirisch-juridisch onderwijs en volgens de onderzoekers kan dergelijk ELS-onderwijs grofweg worden onderverdeeld in vakken waarbij studenten worden onderwezen in het zelf opzetten dan wel uitvoeren van empirisch-juridisch onderzoek (*actieve beheersing van ELS*) en vakken waarbij studenten worden onderwezen in het begrijpen dan wel kritisch analyseren van in bestaand onderzoek gebruikte empirisch-juridische methoden (*passieve beheersing van ELS*).⁹

Uit die recente inventarisatie blijkt dat in het verplichte curriculum van de reguliere juridische bachelor- en masteropleidingen vrij beperkt empirisch-juridische methoden onderwezen worden.¹⁰ Onderzoeksmasters vormen hierop een logische uitzondering. ELS-onderwijs is daarnaast sterker aanwezig in keuzevakken, specialisaties, minoren en extracurriculaire honours-programma's. Soms overlapt dit aanbod met het aanbod in de promovendi-opleiding. Nagenoeg bij elke Nederlandse rechtenfaculteit wordt in de promovendi-opleiding een onderdeel gewijd aan empirisch-juridisch onderzoek.¹¹

Het aanbod van andersoortige vakken die wel degelijk de empirische *toolbox* van studenten vergroten – zoals forensische vakken en legal-tech-toepassingen – wordt door de onderzoekers in het gepubliceerde rapport erkend en het belang hiervan willen wij in deze bijdrage nogmaals benadrukken.¹² Toch moet de conclusie van het rap-

port zijn dat het in het reguliere rechtencurriculum ontbreekt aan een vaste basis voor onderwijs in empirisch-juridische onderzoeksvaardigheden. Opvallend is vooral dat statistiek nauwelijks wordt onderwezen aan juristen.¹³ Wij zijn van mening dat wezenlijke aandacht voor specifieke technieken van onderzoek en statistische data-analyses in het onderwijscurriculum kan bijdragen aan de toekomstbestendigheid van het profiel van de rechtenstudent.

Zowel in de wetenschap als in de praktijk ontstaat steeds meer bewustwording van het feit dat juristen zich bij hun positiefrechtelijke analyses en argumentatie vaak bedienen van aannames die niet of in onvoldoende mate empirisch zijn getoetst

3 Het belang van statistische kennis

Het Sectorplan Rechtsgeleerdheid beoogt onder meer dat de deelnemende faculteiten bijdragen aan de totstandkoming en opleiding van een nieuwe generatie empirisch-juristen die in staat is om empirisch onderzoek te doen en dat te vertalen naar de implicaties voor rechtsnormen en de rechtspraktijk.¹⁴ Hoewel in verschillende curricula wel aandacht wordt besteed aan ELS, wordt op basis van recente analyses geconcludeerd dat dergelijk onderwijs niet systematisch wordt gegeven aan juristen.¹⁵ Deze conclusie ziet echter slechts op de aanbodkant van ELS-onderwijs. Ook de vraagkant verdient aandacht; in hoeverre willen studenten – de praktijkjuristen en rechters van de toekomst – dat een kennismaking met statistiek en een verdieping in specifieke analysetechnieken onderdeel uitmaken van hun opleiding? Daarbij draait het om wat voor soort jurist ze willen worden en welke vaardigheden ze hopen te ontwikkelen. Wij gaan hier kort in op de vraag *what's in it for them?* en zien ten minste drie belangrijke voordelen van enige basiskennis in statistiek.

Allereerst kan statistische kennis helpen bij het begrijpen en toetsen van aannames die aan het recht ten grondslag liggen. Zowel in de wetenschap als in de praktijk ontstaat steeds meer bewustwording van het feit dat juristen zich bij hun positiefrechtelijke analyses en argumentatie vaak bedienen van aannames die niet of in onvoldoende mate empirisch zijn getoetst.¹⁶ Zo ontbreekt bijvoorbeeld empirische onderbouwing voor een bekende aanname van het bestuurdersaansprakelijkheidsrecht die betrekking heeft op de verhoogde drempel voor bestuurdersaansprakelijkheid. Kroeze heeft de term 'bange bestuurders' in het leven geroepen om de verhoogde drempel voor bestuurdersaansprakelijkheid te rechtvaardigen.¹⁷ Immers, indien bestuurders te snel aansprakelijk gesteld zouden kunnen wor-

past, present, and future of empirical legal scholarship: Judicial decision making and the new empiricism', *University of Illinois Law Review* 2002, afl. 4, p. 819.

4 Bovens 2018.

5 C. Bijleveld, *Research methods for Empirical Legal Studies: An introduction*, Den Haag: Eleven International Publishing 2019.

6 N. Elbers, 'Empirisch juridisch onderzoek: Toekomstmuziek of werkelijkheid', *Justitiële Verkenningen* 2016, afl. 6, p. 43-59; N. Elbers e.a., 'Empirisch-juridisch onderzoek in Nederland: Bespiegelingen over de stand van zaken in de rechtswetenschap, het juridisch onderwijs en de rechtspraktijk', *RdW* 2018, afl. 1, p. 30-42; M. Malsch, *Het recht is te belangrijk om aan juristen over te laten* (oratie Heerlen), NSCR 2019.

7 M. Smit, B. Marseille, A. Akkermans, M. Malsch, C. Bijleveld, '25 jaar empirisch-juridisch onderzoek in Nederland', in: Bijleveld, Akkermans, Malsch, Marseille & Smit (red.) 2020, p. 11-20.

8 E.S. Pannebakker, S. Voskamp, W.S. de Zanger & H. Pluut, *Onderweg naar morgen – Een inventarisatie van empirische onderzoeksmethoden in juridisch onderwijs*, 2020, p. 8, <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/136473>.

9 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020, p. 9.

10 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020, p. 15 en 33.

11 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020, p. 15 en 33.

12 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020, p. 10.

13 Uitzonderingen op bachelorniveau vormen de vakken 'Statistics & SPSS' en 'Methodology and Empirical Research' die aan de VU Amsterdam worden onderwezen als onderdeel van de bachelor Law in Society, het vak 'Criminologisch Onderzoek voor Juristen' aan de Universiteit Utrecht, het vak 'Law and Economics II: Empirical Legal Studies' aan de Universiteit van Amsterdam en 'Methoden Sociaalwetenschappelijk Onderzoek' aan de Rijksuniversiteit Groningen. Voor het overige onderwijs behandeld in het rapport zien de vakbeschrijvingen niet tot nauwelijks op statistiek en statistische analyses. Zie Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020, Appendix A, p. 38 e.v.

14 Bovens 2018.

15 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020; Elbers 2016.

16 Ook in rechterlijke uitspraken worden de nodige aannames gedaan. Draagt een Europees recht op schadevergoeding bijvoorbeeld daadwerkelijk bij aan de handhaving van het mededingingsrecht zoals het Hof van Justitie aannam in de zaak HvJ EU 20 september 2001, C-453/99, ECLI:EU:C:2001:465, *NJ* 2002/43 (*Courage/Crehan*), r.o. 26 en 27? Komt de verzekeraar daadwerkelijk in het gedrang indien we de tekortkoming van de arts, bestaande uit het gebruik van een frauduleus borstimplantaat, aan hem zouden toerekenen waardoor hij aansprakelijk zou kunnen

Foto: Manon Heinsman | © Ars Aequi

zijn voor de letselschade van patiënten? Zie HR 19 juni 2020, ECLI:NL:HR:2020:1090, r.o. 2.9.1 over aansprakelijkheid voor schade als gevolg van het gebruik van PIP-implantaten waarin de Hoge Raad dit als argument tegen toerekenbaarheid van de tekortkoming noemt.

17 M.J. Kroeze, 'Bange bestuurders', *Ondernemingsrecht* 2006, afl. 3, p. 4-14.

18 Zie bijvoorbeeld HR 20 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4959, *NJ* 2009/21 (Willemsen/*NOM*), r.o. 5.3.

19 T. Bleeker, 'De angst voor bange bestuurders ontrafeld', *NJB* 2020, afl. 34, p. 2520-2527; zie echter ook N.T. Pham, *Directors' liability. A legal and empirical study*, Deventer: Wolters Kluwer 2016, hoofdstuk 2, waarin wel enkele aanwijzingen voor deze claim zijn gevonden.

20 De literatuur over de al dan niet bestaande preventieve werking van aansprakelijkheidsrecht is overvloedig, maar wijst in diverse richtingen. Zie o.a. B.C.J. van Veldthoven, 'Empirics of tort', in: M. Faure (red.), *Tort law and economics*, Cheltenham: Edward Elgar 2009, p. 453-489. Zie voor een overzicht: C. Hodges, *Law and corporate behaviour: Integrating theories of regulation, enforcement, compliance and ethics*, Edward Elgar: Cheltenham 2015, p. 109 e.v.

21 H.K. Elzinga, 'Interdisciplinariteit in de interdisciplinaire juridisch opleiding', in: Ashmann e.a. 2018, p. 65-92; Spath 2017; Malsch 2019.

den, zouden zij zich onnodig kunnen laten leiden door onwenselijke defensieve overwegingen. Om dit risicomijdende gedrag van bestuurders te voorkomen, bestaat sinds jaar en dag een verhoogde drempel voor bestuurdersaansprakelijkheid.¹⁸ Of bestuurders daadwerkelijk meer risicomijdend gedrag vertonen bij een hogere aansprakelijkheidsdrempel is echter nog niet empirisch aangetoond.¹⁹

Ten tweede helpen cijfermatige inzichten om het recht alsook de toepassing en de uitwerking ervan (*law in action*) beter te kunnen begrijpen.²⁰ Door middel van empirische kennis kunnen juristen de effecten en effectiviteit van bepaalde rechtsnormen beoordelen, hetgeen de wetgever en beleidsmakers helpt in het kader van betere regulering. Het is hierbij belangrijk om ook oog te hebben voor empirisch onderzoek dat gedaan wordt in de sociale en gedragswetenschappen. Niet zelden kan bij analyses geput worden uit inzichten uit andere disciplines.²¹ Daarbij lijkt het kunnen duiden van empirisch onderzoek een voorwaarde om de inzichten te kunnen vertalen naar het juridische domein.

Ten derde kan statistiek in het rechtencurriculum de student een betere voorbereiding op de praktijk bieden, want ook voor rechters en praktijkjuristen groeit het belang van getallen en statistiek. De toepassing en uitleg van het recht bestaat immers uit de waardering van feiten. Wat feiten zijn, valt of staat met empirisch bewijs en de kwaliteit daarvan. Dat empirische mis-

sers in de bewijsvoering gerechtelijke dwalingen in de hand kunnen werken, kennen we uit het strafrecht; denk aan de zaak *Lucia de B.*²² Maar ook in het civielrechtelijke proces kan statistiek in de bewijsvoering een rol spelen in het geval dat de advocaat en de rechter wetenschappelijke bevindingen, onder meer van deskundigen, dienen te vertalen naar het juridische kader om daar vervolgens rechtsgevolgen aan te kunnen verbinden.²³ Daarbij hoeft de jurist niet op de stoel van wetenschappers uit andere disciplines te gaan zitten, maar meer kennis van empirie kan helpen bij het maken van die vertaalslag en bij een betere waardering van dat bewijs.²⁴

Bij waarheidsvinding in civiele procedures speelt empirie ook een belangrijke rol. Zo valt te denken aan curatoren die na een faillissement dienen te onderzoeken wat de oorzaak is geweest van het faillissement. Gedegen kennis van empirische methoden draagt substantieel bij aan de kwaliteit van het onderzoek naar de (interne en externe) factoren die een rol hebben gespeeld in een faillissement.²⁵ Bij het eventueel vaststellen van onbehoorlijk bestuur (in het kader van bestuurdersaansprakelijkheid) is het juist kunnen wegen van empirische informatie tevens van groot belang.

Ook bedrijfsjuristen werken veelal samen met statistici voor het inschatten en vervolgens (contractueel) beperken of alloceren van risico's. Voorbeelden daarvan zijn de verzekerings- en financieringspraktijk en de fusie- en overname-

praktijk. In het kader van de recent aangenomen Wet homologatie onderhands akkoord (WHOA) spelen empirische vraagstukken bovendien een steeds grotere rol.²⁶ Zo moet een inschatting gemaakt worden van de levensvatbaarheid van een onderneming en bepaald worden of de going-concern-waarde hoger is dan de liquidatiewaarde. Evenzo geldt dat voor het vaststellen van schade op grond van werkgeversaansprakelijkheid actuariële expertise nodig is om te kunnen berekenen wat de inkomensschade is als iemand geheel of gedeeltelijk blijvend arbeidsongeschikt is.²⁷ Een jurist met kennis van statistiek heeft in dergelijke situaties een kennisvoorsprong. Voor cijfermatig werk wordt veelal de hulp van deskundigen ingeroepen, en het is wenselijk dat juristen niet blind afgaan op hun bevindingen, maar juist voldoende statistische kennis in huis hebben om de deskundigheid van anderen te kunnen beoordelen.

Voor cijfermatig werk wordt veelal de hulp van deskundigen ingeroepen, en het is wenselijk dat juristen niet blind afgaan op hun bevindingen, maar juist voldoende statistische kennis in huis hebben om de deskundigheid van anderen te kunnen beoordelen

Samenvattend zijn wij van mening dat er voor rechtenstudenten veel winst te behalen is, of zij nu een carrière in de wetenschap of de rechtspraktijk (of beide) ambiëren. Veel juristen komen op plekken terecht waar ze met cijfermatige data aan de slag gaan.²⁸ Daarnaast kunnen zij te maken krijgen met empirische inzichten uit andere disciplines die beoordeeld moeten worden op kwaliteit en relevantie voor de toepassing van het recht. Enig gevoel voor statistiek is dus geboden. Studenten die leren hoe zij numerieke data kunnen verzamelen, analyseren en interpreteren, hebben een basis die verder reikt dan een puur positiefrechtelijke achtergrond. Zij kunnen hun doctrinaire analyses aanvullen met empirisch materiaal met als gevolg dat juridische analyses mede gebaseerd zijn op cijfermatige inzichten. Deze aanvulling is wenselijk ter voorkoming van juridische missers en – zo durven wij te stellen – voor de totstandbrenging van evenwichtigere rechtsregels dankzij een beter begrip van hoe het recht werkt in de praktijk.²⁹

4 Aansluiting bij pluriformiteit

Kijkend naar de toekomst verwachten wij dat er drie groepen van onderzoekers te onderscheiden zullen zijn aan juridische faculteiten. Ongetwijfeld bestaan die groepen er al in meer of mindere mate. Een van die groepen wordt gevormd door de nieuwe generatie empirisch-juridische onderzoekers, die als het ware *T-shaped legal scholars*

zijn met diepgaande kennis van het recht én de empirie. De aan het speerpunt Empirical Legal Studies deelnemende faculteiten hebben met de Sectorplanmiddelen nieuwe promotieplaatsen gecreëerd die op termijn hun doorwerking moeten vinden in de rest van de wetenschappelijke staf. Een tweede groep vormen de van oorsprong klassiek geschoolde juristen met interesse voor empirisch onderzoek. Het is belangrijk de meer dogmatisch georiënteerde onderzoekers te verbinden met meer empirisch georiënteerde onderzoekers om hun nieuwsgierigheid te voeden en hen in staat te stellen empirische vragen te stellen én te beantwoorden. Als derde groep zijn er de klassiek geschoolde juristen die weinig affiniteit hebben met empirisch onderzoek. De noodzaak van dogmatisch onderzoek staat buiten kijf. Van belang voor deze juristen kan zijn dat zij bevindingen uit empirisch-juridisch onderzoek kunnen interpreteren en gebruiken om normatieve oordelen te geven.

De pluriformiteit aan rechtenfaculteiten is groot en zal hoogstwaarschijnlijk groeien wanneer geïnvesteerd wordt in de empirisch-juridische vaardigheden van promovendi en andere wetenschappelijke staf. Onderzoek en onderwijs zijn idealiter nauw met elkaar verbonden.³⁰ Academisch onderwijs in algemene zin en juridisch onderwijs in specifieke zin vragen om verwevenheid van onderzoek en onderwijs, waarbij onderzoekers zichtbaar zijn in het onderwijs. Naarmate een groter deel van de wetenschappelijke staf aan de juridische faculteiten geschoold raakt in empirische onderzoeksmethoden, ontstaan er meer kansen om studenten onderwijs te bieden waarin wetenschappelijke methoden en recente inzichten uit empirisch-juridisch onderzoek verwerkt zijn. Het belang van de eenheid van onderwijs en onderzoek voor studenten is evident wanneer zij een academische carrière nastreven. Steeds meer studenten en promovendi komen echter buiten de wetenschap terecht.³¹ De juridische opleiding is een beroepsopleiding, en de discussies rondom de *T-shaped lawyer* suggereren dat het juridisch onderwijs breder moet opleiden dan alleen voor togaberoepen.³² De studenten komen immers terecht in een scala aan beroepen en sectoren en daar moet het onderwijs bij aansluiten. De vraag is of het huidige curriculum voldoende dienstbaar is aan de rechtspraktijk en de studenten voldoende voorbereidt op veranderingen in de juridische dienstverlening in reactie op maatschappelijke ontwikkelingen zoals digitalisering. Zo wordt er van hedendaagse juristen in toenemende mate verwacht dat zij hun professionele rol vervullen met kennis van technologie en data-analyse.³³

5 Naar een generatie studenten met kennis van statistiek

Wij hebben hierboven praktijkvoorbeelden gegeven waarin behoefte is aan juristen die geschoold zijn in de (kwantitatieve) empirische wetenschap. Ook in togaberoepen is het belangrijk om wetenschappelijke inzichten te kunnen gebruiken om zodoende *evidence-based* te werken.³⁴ Wij stellen hier daarom dat het niet

22 Statistisch bewijs werd in eerste aanleg door de rechtbank betrokken in het oordeel, Rb. 's-Gravenhage 24 maart 2003, ECLI:NL:RBSGR:2003:AF6172. In het arrest van het hof werd dit bewijs niet meer expliciet genoemd, hof 's-Gravenhage 18 juni 2004, ECLI:NL:GHSGR:2004:AP2846. In het rapport van het driemanschap d.d. 29 oktober 2007, dat in het kader van de Commissie evaluatie afgesloten strafzaken (CEAS) onderzoek heeft verricht, werd aangenomen dat te weinig kritisch is omgegaan met de statistische berekeningen die in de zaak waren aangeleverd, dat de startinformatie voor die berekeningen onjuist was en dat deze berekeningen een andere functie hebben gekregen, hetgeen heeft bijgedragen aan de gerechtelijke dwaling in deze zaak. Literatuur naar aanleiding van deze zaak is er in overvloed. In het kader van deze bijdrage noemen we graag R. Meester, 'Statistiek en kansrekening in het strafrecht', AA 2007, afl. 9, p. 675-677 (AA20070675), die al eerder pleitte voor ruimte in de rechtenstudie om te leren omgaan met data en statistiek.

23 De weging van goede en kwade kansen vormt de kern van het beoordelingskader voor de vestiging van aansprakelijkheid bij onrechtmatige gevaarzetting uit hoofde van het *Kelderluik*-arrest, hoewel de gemiddelde jurist dit leerstuk veelal normatief benadert en niet stilstaat bij de rol die daadwerkelijke kansberekening in zo'n geval kan spelen. Ook bij de schadebegroting maakt de rechter een afweging van goede en kwade kansen in het kader van art. 6:97 BW jo. 6:105 BW. Ook bij het leerstuk verlies van een kans speelt deskundigenbewijs op basis van statistische gegevens een rol: HR 23 december 2016, ECLI:NL:HR:2016:2987, m.nt. S.D. Lindenberg. Zie verder R.W.M. Giard, *Werken aan waarheidsvinding: Over het belang van de juiste onderzoeksmethoden in het aansprakelijkheidsrecht* (Civilogie deel 8), Den Haag: Boom juridisch 2016; W.H. van Boom, M.J. Borgers (red.), *De rekenende rechter. Van ludex non Calculat naar actieve cijferaar?*, Den Haag: BJu 2004.

24 Zie bijvoorbeeld Rb. Den Haag 23 juli 2013, JA 2013/171, m.nt. J.C.J. Dute en de daaropvolgende uitspraak van College voor de Rechten van de Mens van 19 augustus 2014, oordeel 2014-97 over het wel of niet ten nadele van de vrouw meewegen van statistische gegevens bij de vaststelling van letsel-schade.

25 Zie Giard 2016.

26 *Kamerstukken I en II*, 35249.

27 Zie beginselen van het civiele proces en art. 21 Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering (Rv). De rechter kan waarheidsvinding ondersteunen met de hem/haar gegeven bevoegdheid op grond van art. 22 Rv door partijen te bevelen bepaalde stellingen toe te lichten of op de zaak betrekking hebbende bescheiden over te leggen.

alleen de empirisch-juridische vaardigheden van promovendi en andere wetenschappelijke staf zijn die versterkt moeten worden, maar ook die van studenten. Het is van belang dat een nieuwe generatie studenten wordt opgeleid die in bezit is van een empirische *toolbox*.

Wij hebben hier geopperd dat statistiek belangrijk gereedschap in die *toolbox* is. Statistiek kan onderwezen worden in zowel methodevakken als inhoudelijke vakken.³⁵ Wij zien allereerst een rol weggelegd voor vakken die zien op academisch-juridische vaardigheden. Het is belangrijk dat die vakken aandacht hebben voor vaardigheden als het formuleren van empirische onderzoeksvragen, bepalen welke informatie nodig is om dergelijke onderzoeksvragen te beantwoorden, kwantitatieve dan wel kwalitatieve data verzamelen en hoe eventueel tegenstrijdige informatie te interpreteren om tot conclusies te komen. Volgens ons mag een introductie tot statistiek en gebruik van analyseprogramma's zoals SPSS niet ontbreken. In de rest van het curriculum is het evenzo van belang dat empirisch onderzoek een integraal onderdeel wordt van de onderwijservaring van studenten. Daarbij is een aandachtspunt voor docenten om studenten in staat te stellen beter te begrijpen wat de praktische en maatschappelijke relevantie is van wetenschappelijke kennis en cijfermatige inzichten opgedaan middels empirisch-juridisch onderzoek. Daarnaast kunnen zij doceren over hun recente onderzoek en studenten mee laten denken met lopend onderzoek. Het betrekken van studenten bij facultair onderzoek via scripties of anderszins kan een vormende uitdaging zijn voor rechtenstudenten en mogelijk inspireert het studenten tot het zelf doen van empirisch onderzoek met gebruik van statistische basistechnieken voor hun bachelor- of masterscriptie.

Een empirisch profiel is nauw verwant aan een interdisciplinair profiel, omdat er voor de empirische onderzoeksmethoden en empirische inzichten veelal ontleend wordt aan andere wetenschappelijke disciplines zoals de sociale en gedragswetenschappen. Het model van de *T-shaped* jurist is interdisciplinair en het eerdergenoemde pleidooi toont aan dat interdisciplinariteit gewenst is.³⁶ Onderwijs dat aan de rechtenfaculteiten wordt gegeven, heeft geregeld een interdisciplinair karakter.³⁷ Dergelijk onderwijs draagt bij aan de interdisciplinariteit van rechtenstudenten, maar daar komt bij dat studenten niet onbekend zullen zijn met de wetenschappelijke wereld van empirisch onderzoek, omdat andere disciplines van oudsher een sterkere traditie van nadruk op onderzoeksmethodologie kennen dan de rechtswetenschap. Blootstelling aan andere disciplines en andere methoden gaat dus vaak hand in hand. Studenten die interdisciplinaire

vakken volgen, worden uitgedaagd om juridische vraagstukken vanuit interdisciplinair perspectief te benaderen en kritisch op kennis te reflecteren vanuit verschillende (waaronder empirische) gezichtspunten. Daarbij kunnen zij interdisciplinaire competenties ontwikkelen die bijvoorbeeld zien op het combineren en vertalen van cijfermatige inzichten uit andere wetenschappelijke disciplines naar het recht. Dit alles vergt een andere manier van denken die ook voor de jurist waardevol is. Een academische verbreding van het curriculum kan bovendien het juridisch onderwijs aantrekkelijker maken voor degenen die op een interdisciplinaire en empirische manier onderzoek willen gaan doen. De potentiële meerwaarde is te vinden in het stellen van een nieuw soort vragen, en de jurist met een empirisch-analytisch profiel dat basiskennis van statistiek omvat kan die vragen hopelijk beantwoorden.

Het is de dienstbaarheid aan de rechtspraktijk die maakt dat onderwijs in statistiek van groot belang is, zowel voor een baan binnen als buiten de wetenschap. Wij geloven dat kennis van statistiek en kwantitatieve data-analyse een steentje bij kan dragen aan de employability van de jurist

6 Afsluiting

Het zij gezegd, het opdoen van actieve onderzoeksvaardigheden is geen sinecure en van individuen die buiten de wetenschap terechtkomen wordt in beginsel niet verwacht dat zij zelf wetenschap bedrijven. Wel zijn zij gebaat bij kennis over de wijze waarop resultaten uit empirisch onderzoek worden verkregen en kunnen zij idealiter wetenschappelijk onderzoek op zijn merites beoordelen. Empirische kennis kan ingezet worden ten dienste van juridisch onderzoek én de rechtspraktijk. Sterker nog, de rechtsgeleerdheid laat zich kenmerken door verwevenheid van onderzoek en rechtspraktijk.³⁸ Het is de dienstbaarheid aan de rechtspraktijk die maakt dat onderwijs in statistiek van groot belang is, zowel voor een baan binnen als buiten de wetenschap. Wij geloven dat kennis van statistiek en kwantitatieve data-analyse een steentje bij kan dragen aan de *employability* van de jurist.

28 Zij bijvoorbeeld ook B. Custers & F. Leeuw, 'Legal big data: Toepassingen voor de rechtspraktijk en juridisch onderzoek', *NJB* 2017, afl. 34, p. 2449-2456.

29 Ook elders is gesteld dat gebrek aan empirische kennis een belemmering vormt voor de ontwikkeling van het rechtssysteem en gerechtelijke dwalingen of foute beslissingen in de hand kunnen werken, Elbers e.a. 2018. Zie ook P.J. van Koppen, *Overtuigend bewijs: Indammen van rechterlijke dwalingen*, Amsterdam: Nieuw Amsterdam 2011.

30 Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen, *Spagaat of duet? Verwevenheid van onderwijs en onderzoek aan Nederlandse universiteiten*, Amsterdam, december 2018, <https://knaw.nl/nl/actueel/publicaties/spagaat-of-duet>.

31 Dit is een algemene tendens, zo blijkt uit onderzoek van J. Heuritsch, C. Waaijer & I. van der Weijden, preprint op <https://osf.io/preprints/socarxiv/7js84/> en nieuwsbericht op www.scienceguide.nl 7 oktober 2020. De aantrekkingskracht van de arbeidsmarkt is voor juristen relatief groot, zie M. van Scherrenburg e.a., *Grote verschillen in arbeidsmarktpositie academici*, Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek 2018.

32 Mak 2017; Van Klink, De Vries & Bleeker 2017.

33 Mak 2017, p. 12.

34 Snoep e.a. 2014.

35 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020, p. 8.

36 Elzinga 2019; Spath 2017.

37 Pannebakker, Voskamp, De Zanger & Pluut 2020.

38 C.J.J.M. Stolker, 'Ja, geléerd zijn jullie wel! Over de status van de rechtswetenschap', *NJB* 2003, afl. 15, p. 766-778.